

Kazimierz Dullak¹

PRZYGOTOWANIE BLIŻSZE DO MAŁŻEŃSTWA W ŚWIETLE DOKUMENTÓW RÓŻNYCH SZCZEBLI OBOWIĄZUJĄCYCH W WYBRANYCH DIECEZJACH POLSKICH

Streszczenie

Troska Kościoła przejawia się w dbałości o dobrą kondycję małżeństw stanowiących podstawę rodziny. W swoich unormowaniach nie tylko stawia kandydatom do małżeństwa rozmaite wymogi, ale również stwarza odpowiednie środowisko ukierunkowane na przygotowanie młodego człowieka do realizacji życiowego powołania. Zgodnie z wolą Jana Pawła II przygotowanie przebiega w trzech etapach, jako przygotowanie dalsze, bliższe i bezpośrednie. Dalsze ma głównie przełożenie na środowisko wzrastania młodego człowieka, bliższe skupia się głównie na przygotowaniu edukacyjnym w szkole i parafii, zaś bezpośrednie dokonuje się zasadniczo w biurze parafialnym. Kursy przedmałżeńskie realizowane w różnych miejscach (parafii, szkole) i rozmaitych formach (wykładów, ćwiczeń) przygotowują do dojrzałej decyzji o małżeństwie. Dokumenty Kościoła uwzględniają różnorodność sytuacji, w jakiej znajdują się przygotowujący się do małżeństwa. Na różnych szczeblach (Kościoła powszechnego, Kościoła partykularnego czy diecezjalnego) wydawane uregulowania systematyzują etap przygotowań do małżeństwa. Celem przedłożenia jest zestawienie unormowań związanych z przygotowaniem bliższym na wszystkich trzech poziomach.

Słowa kluczowe: małżeństwo, przygotowanie bliższe, kurs przedmałżeński, katechizacja

¹ Ks. dr hab. Kazimierz Dullak, prof. US, prodziekan ds. studenckich Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego; ORCID: 0000-0002-9202-0433. Adres do korespondencji: 75-817 Koszalin, ul. Seminaryjna 2, e-mail: kazimierz.dullak@usz.edu.pl.

Abstract

PROXIMATE PREPARATION TO MARRIAGE IN THE LIGHT OF DOCUMENTS APPLICABLE AT VARIOUS LEVELS IN SELECTED POLISH DIOCESES

The Church's care is manifested in the care of good condition of Christian marriages constituting the basis of the family. In its regulations, it not only puts various requirements to marriage candidates, but also creates natural environment that preserves it and makes that people can prepare for life. In accordance with John Paul II, the preparation includes three main stages, remote, proximate and immediate preparation. Remote preparation begins in early childhood, in that wise family training which leads children to discover themselves as being endowed with a rich and complex psychology and with a particular personality with its own strengths and weaknesses. It is implemented in various places (e.g. parish, school) and various forms (lectures, exercises) prepare for a mature marriage decision. Church documents take into account the variety of situations in which those preparing for marriage find themselves. At various levels (universal, particular or diocesan church) issued regulations systematize the stage of preparation for marriage. The purpose of this article is to draw attention to regulations related to proximal preparation for Christian marriage at all three levels.

Keywords: Christian marriage, proximate preparation, premarital courses, catechesis

Wstęp

Sytuacja dzisiejszej rodziny budzi niepokój w Kościele wszystkich tych, którzy podejmują refleksję nad trwałością, kreatywnością i perspektywami najmniejszej części społeczeństwa. Niepokój ten przejawia się zarówno na forum oficjalnego nauczania Kościoła, jak i przekłada się we wdrażaniu w życie rozmaitych form zaradzania tym deficytom w obrębie duszpasterstwa.

U fundamentu rodziny stoi małżeństwo. Jemu Kościół, na wzór Mistrza z Nazaretu, poświęcał i nadal poświęca wiele uwagi². Troska o przygotowanie kandydatów do małżeństwa, a w konsekwencji do tworzenia rodziny, stanowi podstawową gałąź zarówno

2 Stolica Apostolska, „Karta praw rodziny”, w: *Posoborowe dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*, t. 1, red. Kazimierz Lubowicki (Kraków: Wydawnictwo M, 1999), 241; Jan Paweł II, „List do rodzin” (2.02.1994), w: *Posoborowe dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*, t. 2, red. Kazimierz Lubowicki (Kraków: Wydawnictwo M, 1999), nr 6–11; Franciscus PP., „Adhortatio apostolica post-synodalis Episcopis Presbyteris Diaconis Personis Consecratis Christianis Coniugibus omnibus Christifidelibus de Amore in Familia «Amoris laetitia»” (19.03.2016), *Acta Apostolicae Sedis* 108 (2016): 311–446; tekst polski: Franciszek, *Posynodalna adhortacja apostolska „Amoris laetitia”* (19.03.2016) (Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM, 2016), nr 32–35 (dalej AL).

w nauczaniu, jak i w przekładaniu osiągnięć teoretycznych w praktykę, w postaci troski duszpasterskiej³.

Niniejsze opracowanie ma na celu ukazanie wytycznych o charakterze ogólnym, obowiązujących w Kościele, a dotyczących bliższego przygotowania do małżeństwa. Następnie zostaną przybliżone obowiązujące wskazania w przedmiotowej sprawie, wydane przez Konferencję Episkopatu Polski. W dalszej kolejności zostaną przedstawione dyrektywy partykularne, obowiązujące na obszarze poszczególnych diecezji. Na końcu zostaną zaprezentowane wnioski nasuwające się z zestawienia zaprezentowanych dokumentów.

1. Troska Kościoła powszechnego o odpowiednie przygotowanie się do małżeństwa

Zasadniczy nurt Kościoła dotyczący przygotowania do małżeństwa osadzony jest na trzech etapach: dalszym, bliższym i bezpośrednim. Podstawowy obowiązek przygotowania młodego człowieka do przyszłych ról związanych zarówno z małżeństwem, jak i założoną przez siebie rodziną, spoczywa właśnie na rodzinie, a zwłaszcza na rodzicach. Bardzo mocno podkreślił tę rolę Jan Paweł II w wydanych przez siebie dokumentach oraz w nauczaniu przekazanym światu w różnych formach, a nadto w podejmowanych decyzjach powołujących instytucje badające i wspierające rodzinę. Wskazanie osoby papieża z Polski nie oznacza, że nauczanie o rodzinie w okresie wcześniejszym było nieobecne albo że jego następcy nie podejmują rzeczony problematyki. Wręcz przeciwnie, Jan Paweł II wpisał się w całość nurtu nauczania Kościoła nt. małżeństwa i rodziny, eksponując wagę tego nauczania, a tym samym zainspirował swoich następców na Stolicy Piotrowej do dalszych refleksji osadzonych w mocno zmieniającym się współczesnym świecie.

Ogromną rolę w propagowaniu nauczania Kościoła odegrała powołana w 1981 roku Rada ds. Rodziny utworzona na bazie Komitetu ds. Rodziny istniejącego od 1973 roku. Zadaniem powierzonym radzie przez papieża było sprawowanie opieki nad pastoralnymi aspektami dotyczącymi rodziny. Głównie chodziło o przebadanie i propagowanie teologii rodziny, jak również duchowości małżeństwa i rodziny. W pracach powołanego organu zwrócono dużą uwagę na prawa rodziny, a w niej zwłaszcza na prawa kobiet i dzieci⁴. Jednym z ważnych zadań rady uczyniono przygotowanie świeckich do odpowiedzialnego prowadzenia duszpasterstwa rodzin oraz kursów przedmałżeńskich. Wymiernym dowodem intensywnej pracy Rady jest dokument z 13 maja 1996 roku zatytułowany

3 Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim* (1989) (Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM, 1990), nr 9–17 (dalej Instrukcja KEP); Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin* (1.05.2003) (Warszawa: Fundacja Vita Familiae, 2003).

4 Mirosław Brzeziński, red., *W trosce o dobro małżeństwa i rodziny. Dokumenty Papieskiej Rady ds. Rodziny*, t. 1 (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2010).

*Przygotowanie do sakramentu małżeństwa*⁵, przywołany tu na użytek poruszonej problematyki. Zanim jednak sięgnie się do wskazanego dokumentu, warto zwrócić uwagę na inne, wcześniej opublikowane dokumenty. W adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio*⁶ Jan Paweł II w numerze 66 wskazuje na ważkie dla małżeństwa etapy przygotowania do tego sakramentu oraz przybliża zakres działań adekwatnych do wieku kandydatów. Ten etap „stanowi bardziej specyficzne przygotowanie do sakramentów, niejako do ponownego ich odkrycia”⁷. Chodzi o katechezy, dzięki którym katechizowani poznają, czym jest małżeństwo chrześcijańskie, a przez to, by w sposób należyty sprawowali i przeżyli sakrament stojący u progu ich wspólnego życia. Wspomniana predyspozycja dotyczy zarówno usposobienia moralnego, jak i duchowego. Dalej, katecheza ma prowadzić do przygotowania, do życia we dwoje, tzn. ukazuje małżeństwo jako relację międzyosobową mężczyzny i kobiety, relację, która jest dynamiczna i wymaga nieustannego rozwoju. Ponadto, w ramach przygotowania bliższego należy pogłębić problematykę płciowości małżeńskiej i odpowiedzialnego rodzicielstwa oraz związanej z tym zakresem podstawowej wiedzy medyczno-biologicznej. W konsekwencji, już na tym etapie, przygotowujący się do małżeństwa zapoznają się zarówno z właściwymi metodami wychowania dzieci, jak również z podstawowymi elementami potrzebnymi w uporządkowanym prowadzeniu rodziny takimi jak: stała praca, ekonomia domowa, czyli odpowiednie środki finansowe, mądre zarządzanie⁸. Autor dokumentu zwrócił również uwagę na potrzebę przygotowania młodych do apostołstwa rodzinnego, czyli do braterstwa i współpracy z innymi rodzinami. Zachęca do włączenia się w stowarzyszenia, ruchy i inicjatywy mające na celu ludzkie i chrześcijańskie dobro rodziny⁹.

Treść adhortacji Jana Pawła II z 1981 roku została mocno osadzona na nauczaniu Kościoła, czerpiąc inspirację począwszy od tekstów biblijnych, poprzez nauczanie soborowe, aż po Vaticanum II¹⁰, a następnie encyklikę papieża Pawła VI *Humanae vitae*¹¹. Z kolei treść adhortacji stanowi bardzo znaczący, jak się z czasem okaże, punkt odniesienia do dalszego papieskiego nauczania. Zarówno *Kodeks Prawa Kanonicznego* z 1983

5 Papiaska Rada ds. Rodziny, „Przygotowanie do sakramentu małżeństwa” (13.05.1996), w: *Posoborowe dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*, t. 2, red. Kazimierz Lubowicki (Kraków: Wydawnictwo M, 1999), 389–424.

6 Ioannes Paulus PP. II, „Adhortatio apostolica ad Episcopos, Sacerdotes et Christifideles totius Ecclesiae Catholicae: de Familiae Christianae muneribus in mundo huius temporis «Familiaris consortio»” (22.11.1981), *Acta Apostolicae Sedis* 74 (1982): 81–191; tekst polski; Jan Paweł II, „Adhortacja apostolska «Familiaris consortio»” (22.11.1981), w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, red. Stanisław Małysiak (Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej; Wydawnictwo M, 1996), 65–160 (dalej FC).

7 FC, nr 66.

8 FC, nr 66; Maria Braun-Gałkowska, „Wychowanie do małżeństwa i rodziny”, w: Jan Paweł II, „*Familiaris consortio*”. *Tekst i komentarze*, red. Tadeusz Styczeń (Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1987), 184–187 (181–191).

9 FC, nr 66.

10 Edward Ozorowski, red. *Bibliografia małżeństwa i rodziny 1945–1989* (Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2005).

11 Paweł VI, „Encyklika «Humanae vitae»” (25.07.1968), w: Jan XXIII, Paweł VI, Jan Paweł II, *Encykliki. Tekst łacińsko-polski*, red. Witold Rober (Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 1981), 283–311 (dalej HV).

roku¹², jak i dalszy całokształt spuścizny papieża z Polski odcisnął ślad w nauczaniu Kościoła w dziedzinie dotyczącej troski o małżeństwo i rodzinę.

Wracając do dokumentu z maja 1996 roku, należy zauważyć, że zawarte w nim zaprezentowane kryteria „mają pomagać w sposób pozytywny. Nie należy ich traktować jako ostateczne i bezwzględnie obowiązujące wymogi”¹³. Zatem warto prześledzić wskazania dotyczące bliższego przygotowania do małżeństwa. Autorzy dokumentu zakładają, że ten etap przygotowania dokonuje się w okresie narzeczeństwa, sprawdzając dojrzałość w budowaniu relacji przyjaźni i dialogu oraz pogłębiając życie wiarą. „Jest to ważny etap ewangelizacji, w którym muszą przypatrzeć się sobie w świetle wiary – na płaszczyźnie osobistej i wspólnotowej”¹⁴. Temu celowi ma pomóc zarówno uczestnictwo w katechezie opartej na słowie Bożym, interpretowanym pod przewodnictwem Magisterium Kościoła¹⁵, jak również zapoznanie się przez młodych z podstawowymi elementami nauk społecznych, medycznych i prawnych w zakresie dotyczącym małżeństwa i rodziny. Szczególny akcent zostaje położony na relacje międzyosobowe mężczyzna–kobieta podejmowane w sposób wolny w jedność i ukształtowane jako nierozzerwalne, ze świadomością odpowiedzialności rodzicielskiej i wzajemnie za siebie. To prowadzi do poznania i ugruntowania zasad moralnych oraz ukształtowania sumienia¹⁶. Na tym etapie mogą ujawnić się deficyty dotyczące wystarczającej dojrzałości psychicznej czy emocjonalnej. Stąd zachęta do odpowiedzialnych, w tym rodziców na pierwszym miejscu, by pomogli narzeczonemu w podjęciu pracy nad swoim charakterem i kształtowaniu odpowiednich postaw z wyeliminowaniem ograniczeń mających negatywny wpływ na budowanie przyszłości w sposób odpowiedzialny¹⁷.

Dokument Papieskiej Rady ds. Rodziny w wielu miejscach kładzie charakterystyczny nacisk na kształtowanie życia duchowego, a co za tym idzie, relacji z Bogiem. Dokonuje się to przede wszystkim poprzez korzystanie z sakramentów, zwłaszcza pojednania i Eucharystii¹⁸, te bowiem sakramenty w znaczącej mierze wpływają na kształtowanie sumienia i konkretnych postaw moralnych¹⁹. Ponadto, w tym rozwoju bardzo zalecana jest lektura Pisma Świętego²⁰, udział w katechezie, zaangażowanie w apostołat – świadectwo wobec otaczającego świata. Ważnym elementem formacyjnym jest codzienna

12 „Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus” (25.01.1983), *Acta Apostolicae Sedis* 75, 2 (1983): 1–317; tekst polski: Jan Paweł II, *Codex Iuris Canonici, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, Kodeks Prawa Kanonicznego przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu* (Poznań: Pallottinum, 1984) (dalej KPK).

13 Papieska Rada ds. Rodziny, „Przygotowanie do sakramentu małżeństwa” (13.05.1996), w: *Posoborowe dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*, t. 2, red. Kazimierz Lubowiecki (Kraków: Wydawnictwo M, 1999), 389–424, nr 6 (dalej PSM).

14 PSM, nr 32.

15 PSM, nr 34.

16 PSM, nr 35.

17 PSM, nr 36.

18 PSM, nr 41.

19 PSM, nr 35, 40.

20 PSM, nr 34.

modlitwa narzeczonych, gdyż ona uzdalnia do kreowania postaw wynikających z przynależności do Chrystusa. Ponadto wybrzmiewa zalecenie kierowane do narzeczonych o zachowanie czystości przedmałżeńskiej, a co za tym idzie – wykluczenie zamieszkania razem, współżycia przedmałżeńskiego oraz innych zachowań, jak małżeństwo na próbę²¹.

Przygotowanie bliższe do małżeństwa, zakładające całościowy rozwój kandydatów, nie pomija w formacji aspektu społecznego, czyli przygotowania młodych do zadań ukierunkowanych na uformowanie postawy obywatelskiej, odpowiedzialnej za Kościół, jak również za własną rodzinę, której dadzą początek. „Intymność rodzinna nie będzie rozumiana jako intymizm zamykający w samych sobie, lecz wprost przeciwnie, jako zdolność interioryzacji bogactw ludzkich i chrześcijańskich związanych z życiem małżeńskim, aby coraz bardziej oddawać się innym”²². Kandydaci do małżeństwa uczą się takiej postawy, zanim wypowiedzą sakramentalne „tak”, już na etapie poprzedzającym małżeństwo wchodzi na drogę wzajemnej wierności, bycia darem dla siebie, a to wymaga od nich wyrzeczenia i uczenia się szacunku wzajemnie wobec siebie. Wsparciem jest zawsze odnoszenie się do Najwyższego z postawą pokornej modlitwy²³.

Wieloaspektowość przygotowań kandydatów do małżeństwa wymaga sztabu osób nie tylko przygotowanych w wielu szczegółowych dziedzinach życia, ale również gotowych do poświęcenia czasu i chętnych do dzielenia się zasobami swojej wiedzy i doświadczenia. „Prowadzący przygotowanie do małżeństwa powinni otrzymać formację w specjalnych Instytutach Pastoralnych i być starannie dobrani przez Biskupa”²⁴. Watykańska dykasteria akcentuje potrzebę zaangażowania się w przygotowanie do małżeństwa zarówno duchownych – kształtujących postawy moralne i przekazujących wiedzę teologiczną, jak również specjalistów w zakresie medycyny, prawa czy psychologii. Zespół wsparcia w rzeczonym przygotowaniu powinien składać się z osób „o pewnej doktrynie i bezdyskusyjnej wierności Magisterium Kościoła”. Edukatorzy nie mogą zrażać się trudnościami, które wynikają z różnych poziomów słuchaczy, zarówno intelektualnych, jak i wszelkich innych²⁵. Ostateczny cel omawianego przygotowania, według analizowanego dokumentu, to „jasna świadomość istotnych cech małżeństwa chrześcijańskiego, (...) świadomość wiary w odniesieniu do priorytetu łaski sakramentalnej (...); gotowość życia misją właściwą rodzinie, na polu edukacyjnym, społecznym i eklezjalnym”²⁶. Nie może zabraknąć, w ramach omawianego przygotowania, zwrócenia szczególnej uwagi eksponującej wartość płynącą z obrony życia. Młodzi bowiem staną się Kościołem domowym, „sanktuarium życia”²⁷. Szczególnie mocno położono akcent w omawianym

21 PSM, nr 37.

22 PSM, nr 38.

23 PSM, nr 39–40.

24 PSM, nr 44.

25 PSM, nr 43.

26 PSM, nr 45; HV, nr 11–12.

27 Jan Paweł II, „Encyklika «Evangelium vitae»” (25.03.1995), w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, red. Stanisław Małysiak (Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej; Wydawnictwo M, 1996), 639–752, nr 101.

przygotowaniu na przejawy wiary dotyczące sakramentu małżeństwa. Lektura słowa Bożego, interpretowana pod przewodnictwem Nauczycielskiego Urzędu Kościoła, pozwoli kandydatom do małżeństwa zrozumieć, a następnie stawać się w małżeństwie „jednym ciałem” (Mt 19,6) w Chrystusie, mocą Ducha Świętego²⁸.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na dalszy etap nauczania Kościoła powszechnego w przedmiotowej dziedzinie. Benedykt XVI przygotowaniu do małżeństwa poświęcił m.in. alokucję skierowaną do członków Trybunału Roty Rzymskiej wygłoszoną 22 stycznia 2011 roku²⁹. Papież swoje rozważanie rozpoczął od zwrócenia uwagi na sposób podejścia do przygotowania się do zawarcia małżeństwa przez samych narzeczonych, jak również przez duszpasterzy. Wskazał, że w programach kursów przedmałżeńskich nie przykłada się należytej wagi do zagadnień kanonicznych, uważając je za nieistotne. Z drugiej strony, funkcjonuje w społeczeństwie przekonanie o konieczności adekwatnego przygotowania, ale to nie przekłada się na pogłębione zaangażowanie kandydatów do małżeństwa. Dominuje bowiem tendencja, by duszpasterze wielkodusznie dopuszczali do zawarcia małżeństwa pary osób chcące zawrzeć małżeństwo, kierując się jedynie prawem naturalnym będącym podstawą dążenia do zawarcia związku. Papież podkreśla, że faktycznie *ius connubii* jest prawem do zawarcia prawdziwego małżeństwa, ale trzeba mieć na uwadze podstawową zasadę: *omnes possunt matrimonium contrahere, qui iure non prohibentur*³⁰. Odpowiednie przygotowanie do małżeństwa stoi na straży właściwego podejścia do tej instytucji, do odpowiedzialnego podjęcia wszystkich niezbędnych obowiązków związanych z dobrem przyszłego związku. W analizowanym przemówieniu autor wystąpienia przypomniał swoje rozważania po synodzie biskupów poświęconym Eucharystii: „Zważywszy na złożoność kulturalnego kontekstu, w którym Kościół żyje w wielu krajach, Synod polecił dołożyć maksymalnej troski duszpasterskiej w przygotowanie nowożeńców i w uprzednie zweryfikowanie ich przekonań odnośnie do niepodważalnych zobowiązań wpływających na ważność sakramentu małżeństwa. Poważne rozeznanie tego zagadnienia może pomóc uniknąć sytuacji, w których poruszenia uczuciowe i płytkie racje skłaniają dwoje młodych do podjęcia odpowiedzialności, której nie potrafią potem uszanować”³¹. Papież Benedykt jednoznacznie stawia za cel działaniom przygotowawczym do małżeństwa, by w konsekwencji zawarty związek był podjęty w sposób absolutnie dobrowolny tzn., aby pojawiający się węzeł małżeński był osadzony na sprawiedliwości i miłości. Tak ukształtowane małżeństwo charakteryzuje się cechą jedności i nierozzerwalności oraz ma na względzie dobro małżonków i zrodzenie, a także wychowanie, potomstwa. Warto zauważyć, że papież widzi czas przygotowania jako pomoc narzeczonym w odkrywaniu prawdy o naturalnej skłonności oraz zdolności zaangażowania się mężczyzny i kobiety, które są wpisane w ich relacyjny byt.

28 Sobór Watykański II, „Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym «Gaudium et spes»”, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, red. Maria Przybył (Poznań: Pallottinum, 2002), 526–606, nr 48.

29 Benedictus XVI, „Ad sodales Tribunalis Romanae Rotae”, *Acta Apostolicae Sedis* 103 (2011): 108–113.

30 KPK, kan. 1058.

31 Benedictus XVI, „Ad sodales Tribunalis Romanae Rotae”, 110.

Tak więc, według Benedykta XVI, przygotowanie do zawarcia małżeństwa jest ściśle zaplanowanym dążeniem do pełnego zjednoczenia w małżeństwie na wzór Chrystusa, który umiłował Kościół. Budzenie świadomości o małżeństwie i życiu w rodzinie jest bardzo istotne, chociażby z tego faktu, iż większość ludzi swoje powołanie odczytuje właśnie w małżeństwie. Pomocą w odkrywaniu naturalnego charakteru małżeństwa i jego miejsca w zbawczym planie służy wrodzona zdolność człowieka do małżeństwa. Kościół poprzez tak ukształtowane przygotowanie do zawarcia małżeństwa pomaga nupturientom w odkrywaniu i wchodzeniu na drogę powołania.

Kolejny pasterz Kościoła powszechnego – papież Franciszek – bardzo często wypowiada się i na różne sposoby zajmuje się problematyką związaną z małżeństwem i rodziną, w tym przygotowaniem do zawarcia sakramentalnego małżeństwa. Warto wskazać m.in. na treść katechez wygłaszanych podczas audiencji śródowych (np. 29.04.–27.05.2015 r.)³², zwołanie XIV Zgromadzenia Zwyczajnego Synodu Biskupów w 2015 roku³³, ogłoszenie adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia* z 2016 roku, czy wygłoszenie alokucji do członków Trybunału Roty Rzymskiej 21 stycznia 2017 roku³⁴. Autor skoncentruje uwagę na wymienionej adhortacji, w której podjęto zagadnienie przygotowania do małżeństwa, a także duszpasterskiego prowadzenia narzeczonych. Celem przygotowania do sakramentu małżeństwa, według Franciszka, jest odkrycie przez młodych ludzi wartości i bogactwa małżeństwa. Papież często artykułuje potrzebę prowadzenia narzeczonych na drodze do małżeństwa³⁵. Narzeczeni mają mieć przede wszystkim „możliwość poznania atrakcyjności pełnej jedności”. Jedność „uwzniosła i udoskonala społeczny wymiar życia, przyznaje jej najwspanialszy sens, promuje dobro dzieci i daje im najlepsze warunki dla ich dojrzewania i wychowania”. Należy zauważyć, że papież Franciszek sprawę jedności w małżeństwie, a zatem relacji międzyosobowej, traktuje priorytetowo, dobro zaś dzieci ukazuje w bezpośrednim, głębokim związku jedności miłości małżeńskiej, co ma wpływ na jakość i wartość życia całego społeczeństwa. Komunia małżonków służy zatem społeczności. Do koniecznej formacji narzeczonych, angażującej całą społeczność chrześcijańską, należy katecheza o znaczeniu cnót, zwłaszcza cnoty czystości, która jest „cennym warunkiem autentycznego rozwoju prawdziwej miłości międzyosobowej”³⁶. W tym dokumencie Franciszek nie używa terminu „katechumenat”, ale wskazuje na zakorzenienie przygotowania do małżeństwa w procesie inicjacji chrześcijańskiej, z zaakcentowaniem powiązania małżeństwa z chrztem oraz z innymi sakramentami³⁷. Papież podkreśla, że przygotowanie narzeczonych nie może ich zniechęcić do sakramentu małżeństwa.

32 „Nauczanie papieża Franciszka: audiencje i katechezy”, dostęp 30.12.2019, <https://opoka.org.pl/nauczanie/nauczanie-papieza-franciszka-audiencje-i-katechezy>.

33 *Powołanie i misja rodziny w Kościele i świecie współczesnym. Dokumenty i komentarz. XIV Zgromadzenie Zwyczajne Synodu Biskupów* (Kraków: Wydawnictwo M, 2016).

34 Franciszek, „Potrzebny jest «nowy katechumenat» w przygotowaniu do małżeństwa”, dostęp 30.12.2019, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/rota_21012017.html.

35 AL, nr 205–216.

36 AL, nr 206.

37 AL, nr 206.

Dlatego ma być odnowionym przepowiadaniem kerygmatu z priorytetowym potraktowaniem tych treści, które przekazywane w sposób atrakcyjny i przyjazny pomogą narzeczonemu zaangażować się z wielkoduszością i wolnością w proces trwający całe życie. Ojciec święty stwierdza, że jest to „rodzaj inicjacji do sakramentu małżeństwa”. Takie przygotowanie powinno zapewnić narzeczonemu najlepszą dyspozycję do przyjęcia sakramentu i rozpoczęcia przez nich solidnego życia rodzinnego³⁸. Franciszek ten etap przygotowania określa jako „dojrzewanie miłości narzeczonych poprzez towarzyszenie wypełnione bliskością i świadectwem”³⁹. Papież akcentuje, że narzeczeni mają przeżyć małżeństwo jako powołanie. Udzielenie sobie sakramentu małżeństwa nie może być końcem drogi, gdyż „duszpasterstwo przedmałżeńskie i małżeńskie powinno być przede wszystkim duszpasterstwem więzi, gdzie wznoszone są elementy, które pomagają zarówno w dojrzewaniu miłości, jak i przewyciężaniu chwil trudnych”⁴⁰. Papież dodaje, że należy uwzględnić wrażliwość ludzi młodych, a ponadto w procesie dojrzewania miłości konieczne jest zawsze zaproponowanie młodym sakramentu pojednania, mówi: „nigdy nie wolno o tym zapominać”⁴¹. Papież Franciszek kontynuuje personalistyczną myśl Jana Pawła II odnoszącą się do człowieka jako podmiotu całego działania Kościoła. Człowiek bowiem, jak i rodzina, ma być pierwszą drogą Kościoła⁴².

2. Troska Kościoła w Polsce o odpowiednie przygotowanie się do małżeństwa

Idąc za wskazaniem kodeksowym, to poszczególne konferencje episkopatów są odpowiedzialne za kształt formacji przygotowującej do zawarcia sakramentu małżeństwa⁴³. Interesujący etap przygotowania bliższego na terenie Polski znajduje swoje odzwierciedlenie w następujących dokumentach: *Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim* (1989)⁴⁴, *II Polski Synod Plenarny (1991–1999)*⁴⁵,

38 AL, nr 207.

39 AL, nr 208.

40 AL, nr 211.

41 AL, nr 211.

42 Jan Paweł II, „Encyklika «Redemptor hominis»” (4.03.1979), w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, red. Stanisław Małysiak (Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej; Wydawnictwo M, 1996), 1–53, nr 14.

43 KPK, kan. 1067.

44 Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim* (1989) (Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM, 1990); Konferencja Episkopatu Polski, „Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim” (13.12.1989), dostęp 29.01.2020, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/kkbids/malzenstwo1_13121989.html.

45 *II Polski Synod Plenarny (1991–1999). Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie* (Poznań: Pallottinum, 2001) (dalej PSP).

Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin (2003) oraz *Służyć prawdzie o małżeństwie i rodzinie* (2009)⁴⁶.

Episkopat Polski w opracowaniu instrukcji z 1989 roku bazował na adhortacji *Familiaris consortio*. Przygotowanie bliższe do małżeństwa jest kontynuacją formacji dokonującej się w obrębie rodziny, ponadto duży wpływ na formację ma katecheza, która przybiera formę katechumenatu odkrywającego niejako na nowo wartość i znaczenie sakramentu małżeństwa. Chodzi o to, by ten sakrament był sprawowany i przeżywany w należyтым usposobieniu moralnym i duchowym. Przygotowanie to ma ukazywać małżeństwo jako relację międzysobową mężczyzny i kobiety, wymagającą stałego rozwoju, pobudzającą do pogłębienia problemów płciowości małżeńskiej i odpowiedzialnego rodzicielstwa. W konsekwencji, do poszerzania horyzontów dotyczących metod wychowania dzieci, a w dalszej perspektywie do zaangażowania się w apostolat rodzin⁴⁷. Tak więc omawiany etap ma swoim zasięgiem poruszyć trzy wymiary: intelektualny – pogłębić chrześcijańską naukę o małżeństwie i rodzinie; społeczny – przysposobić do życia w rodzinie na równych prawach w poczuciu odpowiedzialności i współpracy; religijny – wprowadzić w głębsze życie wspólnotowo-religijne⁴⁸. Katecheza, dla jej jak największej owocności, powinna zawierać elementy: wspólnotowo-liturgiczny, konferencyjny oraz dialogowy. Autorzy dokumentu przewidują realizację tego przedsięwzięcia zarówno w ramach duszpasterstwa akademickiego w formie rocznego studium, formacji młodzieży przedmaturalnej w ramach katechezy szkolnej, jak również w ramach katechezy parafialnej dla młodzieży, która nie podjęła nauki na poziomie szkoły średniej⁴⁹. Pojawia się w dokumencie również wariant minimalistyczny, możliwy do zastosowania jedynie w ostateczności dla osób, które mają przeszkody do wzięcia udziału we wcześniej wymienionych kursach. Chodzi o blok 10 spotkań formacyjnych⁵⁰.

Wielkim, wręcz historycznym wydarzeniem był *II Polski Synod Plenarny*. Jego przebieg angażował ogromną rzeszę społeczeństwa polskiego. Przedmiotem obrad była problematyka powołania do życia w małżeństwie i rodzinie. Synod zwraca uwagę, że przygotowanie do odpowiedzialnej realizacji powołania małżeńskiego winno wiązać się z jego całościową formacją ludzką. „Jakim jest ktoś człowiekiem, jakim jest chrześcijaninem, takim będzie współmałżonkiem i rodzicem”⁵¹. Kształtowanie tak zarysowanej postawy dokonuje się w domu rodzinnym przez potrójną misję: prorocką, kapłańską i królewską. Pierwsza z tych misji dokonuje się poprzez to, że rodzina to wspólnota ewangelizowana i ewangelizująca, druga misja dokonuje się w „sanktuarium domowym”,

46 Celowo pomijany jest ostatnio opublikowany dokument – dekret ogólny Konferencji Episkopatu Polski, obowiązujący od 1 marca 2020 roku, gdyż traktuje on o bezpośrednim przygotowaniu do małżeństwa.

47 Instrukcja KEP, nr 9.

48 Instrukcja KEP, nr 11.

49 Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja*, nr 12. Zobrazowanie przygotowania konspektów katechez może posłużyć publikacja: Komisja Episkopatu Polski ds. Wychowania Katolickiego, *Przygotowanie do życia w małżeństwie i rodzinie* (Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne, 1997).

50 Instrukcja KEP, nr 14.

51 PSP, 41.

w którym każdy ma ważną rolę w praktykowaniu kapłaństwa chrzcielnego i otwartości na inne sakramenty. Trzecia misja rodziny uczy ducha służby sobie nawzajem oraz wychodzenia w postawie służebnej na zewnątrz. Jest to realizacja przykazania miłości wobec najbliższych, a potem wobec innych⁵².

Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin to dokument, który wszedł w życie 1 maja 2003 roku. Uwzględnia on zadania osób duchownych oraz laikatu, zwłaszcza rodzin zaangażowanych w tworzenie właściwych warunków dla małżeństw i rodzin. Chodzi o system kościelnych działań, które zmierzają do urzeczywistnienia zbawczego planu dotyczącego małżeństwa i rodziny. Chodzi również o wszechstronną troskę o zapewnienie warunków sprzyjających realizacji tej prawdy oraz o konkretną pomoc udzielaną rodzinie w wypełnieniu jej powołania⁵³. Chcąc to zasadnie zrealizować, Episkopat Polski w dokumencie poświęcił strony 24–26 przygotowaniu bliższemu, dotyczącemu młodzieży w wieku szkoły średniej. „Ma to być dla niej rodzaj katechumenatu przed narzeczeństwem i przed zawarciem małżeństwa”⁵⁴. Zadaniem działań w ramach przygotowania, obok pogłębienia nauki o małżeństwie i rodzinie, jest uwrażliwienie słuchaczy na fałszywe teorie w tych dziedzinach. Ponownie pojawia się potrzeba przysposobienia uczestników przygotowania do międzyosobowego życia w małżeństwie i rodzinie, a także pogłębienia życia wspólnotowo-liturgicznego. Szczegółowe omówienie zadań odpowiada tym treściom, które wcześniej były ujęte w *Instrukcji* z 1989 roku.

Trzeci z wymienionych dokumentów Episkopatu Polski zatytułowany *Służyć prawdzie o małżeństwie i rodzinie* (19.06.2009) nie jest teoretycznym opracowaniem zagadnień małżeńsko-rodzinnych, ale duszpasterską refleksją w tej materii. Sami biskupi piszą: „z duszpasterską troską mówimy tutaj o tym, co uważamy za najważniejsze i pożyteczne na tym etapie dziejów Kościoła w Polsce”⁵⁵. Czas przygotowania do sakramentu małżeństwa nazwano w dokumencie czasem intensywnej ewangelizacji. Biskupi tym samym chcą z mocą podkreślić doniosłość tego etapu, w ogromnej mierze wpływającego na kształt życia małżeńskiego i rodzinnego. Zarówno duszpasterze, jak i sami narzeczeni „muszą na nowo odkryć jego ważność. (...) Trzeba, aby był to czas intensywnej ewangelizacji, prowadzącej do nawrócenia, czyli – w tym wypadku – odkrycia bądź pogłębienia Bożej wizji małżeństwa oraz odkrycia, bądź ożywienia osobistej zażyłości z Bogiem”⁵⁶. Apel biskupów o wzmożenie działań zmierzających w kierunku pogłębienia relacji kandydatów do małżeństwa z Bogiem jest bardzo dynamiczny, wskazujący jednocześnie na jego wagę.

52 PSP, 33.

53 Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin*, nr 1.

54 Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin*, nr 24.

55 Rada ds. Rodziny Konferencji Episkopatu Polski, *Służyć prawdzie o małżeństwie i rodzinie* (19.06.2009) (Warszawa: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej, 2009), nr 4.

56 Rada ds. Rodziny Konferencji Episkopatu Polski, *Służyć prawdzie o małżeństwie i rodzinie*, nr 98.

3. Troska poszczególnych biskupów o odpowiednie przygotowanie się do małżeństwa

Zobrazowaniu partykularnego prawodawstwa posłuży pięć instrukcji, cztery pierwsze to dokumenty synodów diecezjalnych, zaś chronologicznie ostatnia jest inicjatywą biskupa diecezji łomżyńskiej, diecezji o bogatej tradycji związanej z duszpasterstwem rodzin. Dobór tych kilku dokumentów jest egzemplifikacją bardzo różnego podejścia biskupów diecezjalnych do omawianego w przedłożeniu zagadnienia.

Od 21 lutego 1999 roku obowiązują *Statuty III Synodu Archidiecezji Łódzkiej*⁵⁷. W promulgowanym zbiorze znajduje się *Instrukcja o prowadzeniu duszpasterstwa małżeństw i rodzin, passus* o przygotowaniu bliższym rozpoczęto od wskazania celu, jaki przyświeca tym przygotowaniom. W tym miejscu przytoczono parafrazę treści *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin*, ponadto dodając potrzebę nauczania się zasad odpowiedzialnego rodzicielstwa i naturalnych metod planowania rodziny. Przygotowanie to ma się odbywać w ramach ostatniej klasy katechizacji szkoły średniej/zawodowej. W sytuacji gdy uczeń nie korzystał ze wskazanej edukacji, jest zobowiązany do odbycia katechezy przedmałżeńskiej w parafii w wymiarze 20 godzin wykładowych. „Należy w niej położyć większy nacisk na pogłębienie wiary i zasad moralności chrześcijańskiej, ponieważ jej uczestnicy nie dopełnili obowiązku udziału w katechezie szkolnej”⁵⁸. W dalszej części ustawodawca dookreśla zasady realizowania tzw. kursu przedmałżeńskiego koordynowanego przez dekanalnego duszpasterza rodzin⁵⁹. Ponadto, zarówno w ramach szkolnej, jak i parafialnej katechezy, zaleca się wprowadzenie nowych form przygotowujących do małżeństwa, „np. Wieczory dla zakochanych, sesje, rekolekcje”⁶⁰. Zespół odpowiedzialny za przeprowadzenie przygotowania do małżeństwa składa się z duszpasterzy, doradców życia rodzinnego oraz innych specjalności⁶¹.

*Pierwszy Synod Diecezji Rzeszowskiej 2001–2004*⁶² w odpowiedzi na ogólnokrajowe wytyczne dotyczące wskazania szczegółowych działań prowadzących do przygotowania kandydatów do małżeństwa zamieścił w swej dokumentacji odpowiednią instrukcję⁶³. Podobnie jak w poprzednim dokumencie, wskazał celowość przygotowań do małżeństwa, podkreślając potrzebę wzmożonej katechizacji. Chodzi o to, że obok katechezy szkolnej młodzież ma obowiązek, najlepiej w drugiej klasie szkoły średniej, wziąć udział w katechezie parafii zamieszkania, w wymiarze minimum 25 spotkań. „Prowadzić je powinny specjalnie stworzone Zespoły Pastoralne”⁶⁴. W ich skład wchodzi: duszpasterze,

57 *III Synod Archidiecezji Łódzkiej* (Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, 1999).

58 „Instrukcja o prowadzeniu duszpasterstwa małżeństw i rodzin”, nr 9, w: *III Synod Archidiecezji Łódzkiej*, 135–141.

59 „Instrukcja o prowadzeniu duszpasterstwa małżeństw i rodzin”, nr 10.

60 „Instrukcja o prowadzeniu duszpasterstwa małżeństw i rodzin”, nr 13.

61 „Instrukcja o prowadzeniu duszpasterstwa małżeństw i rodzin”, nr 14.

62 *Pierwszy Synod Diecezji Rzeszowskiej 2001–2004* (Rzeszów, Poligrafia Wyższego Seminarium Duchownego, 2004).

63 „Instrukcja o przygotowaniu do sakramentu małżeństwa”, w: *Pierwszy Synod Diecezji Rzeszowskiej*, 255–258.

64 „Instrukcja o przygotowaniu do sakramentu małżeństwa”, 256.

katecheci świeccy, rodzice należący do ruchów i wspólnot religijnych, osoby wykwalifikowane i pracujące w poradnictwie rodzinnym oraz małżonkowie danej parafii gotowi służyć świadectwem. Poza wspomnianymi spotkaniami należy zorganizować, najlepiej w domach rekolekcyjnych, specjalne dni skupienia i rekolekcje albo też pielgrzymki do sanktuariów. Tak ustawodawca diecezjalny zarysowuje normy dotyczące rocznej katechezy parafialnej. Przewiduje jednak możliwość odstąpienia od zasad w przypadkach wyjątkowych. Wówczas można zastosować skróconą do 10 spotkań katechezę w parafii, w ośrodkach dekanalnych lub rejonowych. Biskup w takiej sytuacji oczekuje, by „duszpasterz kierujący zespołem lub prowadzący takie katechezy wystawił specjalne zaświadczenie, w którym stwierdza swoją odpowiedzialność za przygotowanie młodzieży do wyboru drogi małżeńskiej”⁶⁵. Pozostaje jeszcze jeden przypadek, który jest nie tylko wyjątkiem od reguły, ale ponadto jest przypadkiem nagłym. Tu duszpasterz zobowiązuje się do indywidualnego przygotowania kandydata do małżeństwa na podstawie zapisu *Instrukcji Episkopatu Polski z 1989 roku*⁶⁶.

Kolejnym dokumentem jest *Instrukcja o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego w Diecezji Legnickiej*⁶⁷. Przygotowanie bliższe ma być dla młodzieży rodzajem katechumenatu przed narzeczeństwem. Opierając się na wytycznych dyrektorium, „niezależnie od katechizacji w szkole, należy w każdej parafii, analogicznie do przygotowania przed I Komunią św. czy przed bierzmowaniem, wprowadzić katechezę przedmałżeńską dla młodzieży, obejmującą co najmniej 25 spotkań”⁶⁸. Miejscem odbywania katechezy jest parafia zamieszkania uczestników, w ramach grup około 20-osobowych. Cykl spotkań rozkłada się na cały okres szkoły średniej. W treści instrukcji zamieszczono również tematy katechez pogrupowane na cztery bloki. W dokumencie zaproponowano również rozwiązania metodyczne, aktywizujące uczestników. Ponadto wskazano na praktyki liturgiczne, takie jak: celebracje, medytacje czy inne różne formy modlitewne łącznie z rozważaniem słowa Bożego. Wskazano też na środki dydaktyczne oraz na odpowiedzialnych za realizację omawianego przedsięwzięcia. Nie pominięto również uwag związanych z kosztami wdrażania i realizacji katechezy⁶⁹. Instrukcja w omawianej części ma specyficznie katechetyczny charakter, czego przejawem są detale, które po części przybliżono. Ustawodawca diecezjalny nie pominął w dokumencie wzmianki o rocznym studium przedmałżeńskim duszpasterstwa akademickiego, jak również wątku skróconej do 10 spotkań katechizacji przygotowującej do zawarcia małżeństwa „jednakże za zgodą i w formie określonej przez biskupa diecezjalnego”⁷⁰.

65 „Instrukcja o przygotowaniu do sakramentu małżeństwa”, 257.

66 „Instrukcja o przygotowaniu do sakramentu małżeństwa”, 257; *Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do małżeństwa*, nr 24.

67 „Instrukcja o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego w Diecezji Legnickiej”, w: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007–2012). Przypatrzmy się powołaniu naszemu*, t. 1, *Program odnowy religijno-moralnej* (Legnica: Biblioteka im. Jana Pawła II, 2012), 231–243.

68 „Instrukcja o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego w Diecezji Legnickiej”, 235.

69 „Instrukcja o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego w Diecezji Legnickiej”, 238.

70 „Instrukcja o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego w Diecezji Legnickiej”, 239.

Gdzie jest Bóg, tam jest przyszłość. XLIII Synod Diecezji Płockiej. Prawo partykularne i program odnowy pastoralnej Kościoła Płockiego – to tytuł zbioru prawa synodalnego obowiązujący od 2015 roku. W zbiorze tym zamieszczono instrukcję o przygotowaniu do małżeństwa, analogicznie zatytułowaną jak w zbiorze legnickim⁷¹. Biskup płocki podkreśla, że katecheza przedmałżeńska ma młodzież ubogacić w wymiarze wychowawczym, wtajemniczenia chrześcijańskiego oraz w funkcji ewangelizacyjnej; wszystko po to, by w sposób odpowiedzialny podjęli role małżeńskie i rodzicielskie. I choć obok katechezy szkolnej należałoby wprowadzić katechezę parafialną – jak o tym czytaliśmy wyżej – to w płockim dokumencie zaproponowano inne rozwiązanie: „postulat ten, jakkolwiek godny polecenia, z wielu obiektywnych przyczyn wydaje się trudny do realizacji. Dlatego należy większy nacisk położyć na jakość katechezy przedmałżeńskiej realizowanej w szkole oraz jakość *Spotkań dla Narzeczonych* w bezpośrednim przygotowaniu do małżeństwa”⁷². Zwieńczenie szkolnej katechizacji na poziomie średnim jest koniecznym wymogiem, aby kandydaci do małżeństwa mogli w przyszłości rozpocząć etap bezpośredniego przygotowania do małżeństwa.

Ostatnim z wybranych dokumentów – tym razem niesynodalnym – traktującym o przygotowaniu bliższym do małżeństwa jest *Instrukcja o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego w Diecezji Łomżyńskiej*, która weszła w życie z początkiem 2018 roku. Cechą odróżniającą ten dokument od pozostałych jest fakt, że poza oczywistymi źródłami biskup łomżyński powołuje się na nauczanie papieża Franciszka zawarte w adhortacji *Amoris laetitia* pod numerem 207, jak również uwzględnia w nomenklaturze reformę edukacji likwidującą gimnazja. Autor instrukcji przytacza słowa papieża: „Istnieje wiele uprawnionych sposobów organizowania bezpośredniego przygotowania do małżeństwa, zaleca się jednak, aby każdy Kościół lokalny rozeznał, który z nich jest najlepszy, zapewniając odpowiednią formację, która jednocześnie nie zniechęci młodych do sakramentu”⁷³. Dlatego pojawia się tu rozwiązanie wcześniej zaaprobowane w instrukcji Diecezji Płockiej, o której mowa wyżej. Chodzi o bardziej pieczołowite zrealizowanie katechezy ostatniej klasy na poziomie szkoły średniej i wnikliwe zrealizowanie bezpośredniego przygotowania do małżeństwa, a wówczas dodatkowa katecheza parafialna nie jest niezbędną. Potwierdzenie odbycia katechizacji przedmałżeńskiej w ramach lekcji szkolnych należy potwierdzić osobnym zaświadczeniem stanowiącym podstawę do podejmowania kolejnego kroku, którym jest przygotowanie bezpośrednie do małżeństwa.

71 „Instrukcja o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego w Diecezji Płockiej”, w: *Gdzie jest Bóg, tam jest przyszłość. XLIII Synod Diecezji Płockiej. Prawo partykularne i program odnowy pastoralnej Kościoła Płockiego* (Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2015), 479–489.

72 „Instrukcja o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego w Diecezji Płockiej”, 483.

73 Janusz Stepnowski, „Instrukcja o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego w diecezji łomżyńskiej”, *Łomżyńskie Wiadomości Diecezjalne* 79, 4 (2017): 100–110.

Zakończenie

Zarówno papieże ostatnich pontyfikatów, jak również Konferencja Episkopatu Polski oraz poszczególni biskupi diecezjalni z mocą podkreślają, jak bardzo ważne jest odpowiednie, a zarazem odpowiedzialne, przygotowanie kandydatów do małżeństwa na etapie przygotowania bliższego. Obowiązek ten spoczywa zarówno na rodzinie, jak i na instytucjach wspierających rodzinę: Kościele i szkole.

Etap przygotowania bliższego, często pobieżnie określany jako kursy przedmażeńskie utożsamia się błędnie jedynie ze zdobyciem zasobu wiedzy na temat małżeństwa i rodziny. Papieże bardzo mocno podkreślali, obok wspomnianego, inne aspekty – ewangelizację, głoszenie kerygmatu, zanurzenie się w przyjaźń z Chrystusem przez sakramenty pokuty i Eucharystii. W podobnym duchu wybrzmiewają treści przesłania biskupów polskich i przytoczone dokumenty poszczególnych biskupów diecezjalnych.

Warto zwrócić uwagę na podmiot przygotowania bliższego do zawarcia małżeństwa. Już w dokumencie Papieskiej Rady ds. Rodziny z 1996 roku bardzo wyraźnie wskazano, że adresatami omawianego przygotowania są narzeczeni. Chodzi więc o osoby, które są zdecydowane na małżeństwo z wybranym kandydatem czy kandydatką, które sobie przy obiecały małżeństwo⁷⁴. Z tego wynika, że przygotowanie bliższe, zgodnie z nauczaniem Kościoła powszechnego, jest bardzo konkretnie spersonalizowane. Cele przyświecające działaniom przygotowawczym do małżeństwa są zawężone w wymiarze społecznym do określonych osób i ich konkretnych środowisk. Gdy natomiast spojrzeć na dokumenty przygotowane w Kościele w Polsce, można zauważyć powtarzające się kryterium, jakim jest wiek – lata edukacji szkoły na poziomie średnim. Akcent szczególnie jest położony na ostatnią klasę szkoły ponadpodstawowej. Można przyjąć założenie, że w tym wieku uczniowie zasadniczo jeszcze nie są narzeczonymi. Należy zwrócić uwagę, że taka klasyfikacja wiekowa w Polsce zdaje egzamin od wielu dziesiątków lat, i jest to optymalne rozwiązanie dość dobrze sprawdzające się w praktyce. By nie pozostać w rozdwojeniu, warto raz jeszcze wspomnieć słowa papieża Franciszka zachęcające do podejmowania takich działań, które nie będą zniechęcały kandydatów do podjęcia działań przygotowawczych do małżeństwa⁷⁵.

Aby troska Kościoła o kondycję małżeństw i rodzin była jak najbardziej owocna, warto niewątpliwie akcentować działania formacyjno-edukacyjne, tak mocno wpisane w przygotowanie bliższe, sferę wiary i wypływającej z niej postawy życiowej podbudowanej zasadami moralnymi. Stąd zarówno apele papieży, jak również poszczególnych biskupów, działających tak indywidualnie, jak i kolegialnie, nadal pozostają aktualne.

74 KPK, kan. 1062.

75 AL, nr 207.

Bibliografia

- II Polski Synod Plenarny (1991–1999). Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie.* Poznań: Pallottinum, 2001.
- Benedictus XVI. „Ad sodales Tribunalis Romanae Rota”. *Acta Apostolicae Sedis* 103 (2011): 108–113.
- Braun-Gałkowska, Maria. „Wychowanie do małżeństwa i rodziny”. W: Jan Paweł II, *Familiaris consortio. Tekst i komentarze*, red. Tadeusz Styczeń, 181–191. Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1987.
- Brzeziński, Mirosław, red. *W trosce o dobro małżeństwa i rodziny. Dokumenty Papieskiej Rady ds. Rodziny.* T. 1. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2010.
- „Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus” (25.01.1983). *Acta Apostolicae Sedis* 75, 2 (1983): 1–317.
- Franciscus PP. „Adhortatio apostolica post-synodalis Episcopis Presbyteris Diaconis Personis Consecratis Christianis Coniugibus omnibus Christifidelibus de Amore in Familia «Amoris laetitia»” (19.03.2016). *Acta Apostolicae Sedis* 108 (2016): 311–446.
- Franciszek. „Audiencje i katechezy”. Dostęp 30.12.2019. <https://opoka.org.pl/nauczanie/nauczanie-papieza-franciszka-audiencje-i-katechezy>.
- Franciszek. „Potrzebny jest «nowy katechumenat» w przygotowaniu do małżeństwa”. Dostęp 30.12.2019. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/rota_21012017.html.
- Franciszek. *Posynodalna adhortacja apostolska „Amoris laetitia”* (19.03.2016). Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM, 2016.
- „Instrukcja o prowadzeniu duszpasterstwa małżeństw i rodzin”. W: *III Synod Archidiecezji Łódzkiej*, 135–141. Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, 1999.
- „Instrukcja o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego w Diecezji Legnickiej”. W: *I Synod Diecezji Legnickiej (2007–2012). Przypatrzmy się powołaniu naszemu.* T. 1: *Program odnowy religijno-moralnej.* 231–243. Legnica: Biblioteka im. Jana Pawła II, 2012.
- „Instrukcja o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego w Diecezji Płockiej”. W: *Gdzie jest Bóg, tam jest przyszłość. XLIII Synod Diecezji Płockiej. Prawo partykularne i program odnowy pastoralnej Kościoła Płockiego*, 479–489. Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2015.
- „Instrukcja o przygotowaniu do sakramentu małżeństwa”. W: *Pierwszy Synod Diecezji Rzeszowskiej 2001–2004*, 255–258. Rzeszów, Poligrafia Wyższego Seminarium Duchownego, 2004.
- Ioannes Paulus PP. II. „Adhortatio apostolica ad Episcopos, Sacerdotes et Christifideles totius Ecclesiae Catholicae: de Familia Christianae muneribus in mundo huius temporis «Familiaris consortio»” (22.11.1981). *Acta Apostolicae Sedis* 74 (1982): 81–191.
- Jan Paweł II. „Adhortacja apostolska «Familiaris consortio»” (22.11.1981). W: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II.* T. 1, red. Stanisław Małysiak, 65–160. Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej; Wydawnictwo M, 1996.

- Jan Paweł II. „Encyklika «*Evangelium vitae*»” (25.03.1995). W: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*. T. 2, red. Stanisław Małysiak, 639–752. Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej; Wydawnictwo M, 1996.
- Jan Paweł II. „Encyklika «*Redemptor hominis*»” (4.03.1979). W: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*. T. 1, red. Stanisław Małysiak, 1–53. Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej; Wydawnictwo M, 1996.
- Jan Paweł II. „List do rodzin” (2.02.1994). W: *Posoborowe dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*. T. 2, red. Kazimierz Lubowicki, 33–103. Kraków: Wydawnictwo M, 1999.
- Jan Paweł II. *Codex Iuris Canonici, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, Kodeks Prawa Kanonicznego przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*. Poznań: Pallottinum, 1984.
- Komisja Episkopatu Polski ds. Wychowania Katolickiego. *Przygotowanie do życia w małżeństwie i rodzinie*. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne, 1997.
- Konferencja Episkopatu Polski. *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin* (1.05.2003). Warszawa: Fundacja Vita Familiae, 2003.
- Konferencja Episkopatu Polski. *Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim* (1989). Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM, 1990.
- Konferencja Episkopatu Polski. „Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim” (13.12.1989). Dostęp 29.01.2020. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/kkbids/malzenstwo1_13121989.html.
- Ozorowski, Edward, red. *Bibliografia małżeństwa i rodziny 1945–1989*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2005.
- Papieska Rada ds. Rodziny. „Przygotowanie do sakramentu małżeństwa” (13.05.1996). W: *Posoborowe dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*. T. 2, red. Kazimierz Lubowicki, 389–424. Kraków: Wydawnictwo M, 1999.
- Paweł VI. „Encyklika «*Humanae vitae*»” (25.07.1968). W: *Jan XXIII, Paweł VI, Jan Paweł II, Encykliki. Tekst łacińsko-polski*, red. Witold Rober, 283–311. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 1981.
- Powołanie i misja rodziny w Kościele i świecie współczesnym. Dokumenty i komentarz. XIV Zgromadzenie Zwyczajne Synodu Biskupów*. Kraków: Wydawnictwo M, 2016.
- Rada ds. Rodziny Konferencji Episkopatu Polski. *Służyć prawdzie o małżeństwie i rodzinie* (19.06.2009). Warszawa: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej, 2009.
- Sobór Watykański II. „Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym «*Gaudium et spes*»”. W: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, red. Maria Przybył, 526–606. Poznań: Pallottinum, 2002.
- Stepnowski, Janusz. „Instrukcja o przygotowaniu do małżeństwa i życia rodzinnego w diecezji łomżyńskiej”. *Łomżyńskie Wiadomości Diecezjalne* 79, 4 (2017): 100–110.
- Stolica Apostolska. „Karta praw rodziny”. W: *Posoborowe dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*. T. 1, red. Kazimierz Lubowicki, 241–250. Kraków: Wydawnictwo M, 1999.